

Смерть — діло самотнє: роман

Рей Бредбері

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

Переклад — В. Митрофанова

© Видавництво «Богдан». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

Смерть — діло самотнє

У ті давні дні наша каліфорнійська Венеція мала багато чого до послуг людей, схильних удаватися в зажуру. Майже щовечора містечко повивав туман, від прибережних нафтових свердловин линув стугін машинерії, а коли знімався вітер, тужно виспівуючи на пустирищах і безлюдних вулицях, у шибки із сичанням мело піском.

То були дні, коли прогулянковий поміст у Венеції занепадав й осідав у море, і там-таки можна було побачити схожу на кістяк величезного динозавра естакаду «Крутих гірок», яку заливало хвилями припливу.

У кінці одного довгого каналу ви могли натрапити на старі циркові фургони з клітками, не знати вже й коли скинуті у воду, і, придивившись до них опівночі, побачити, що там точиться своє життя: із припливом у клітках з'являлися риба та раки; здавалося, що загинути отак від іржі приречені цирки всіх часів.

А ще був громкий і навальний, як гірська лавина, великий червоний трамвай, який щопівгодини мчав до моря, а опівночі востаннє випишував коло на розвороті, сиплючи іскрами з високих дротів, і гнав назад із таким стогоном, із яким, мабуть, перевертаються мерці у домовинах, — наче й самі трамвайні вагони, й самотні вагоноводи, що, погойдуючись у своїх кабінах, правили ними, вже знали: наступного року їх тут не буде — колію заллють асфальтом, а високе павутиння дротів змотають на величезні катушки й повезуть геть.

Й ото тоді, в одне з тих самотніх літ, коли не пересідалися тумани й не вщухало жалісливе квіління вітру, якось, їдучи пізнього вечора під гуркіт громовиць старим червоним трамваем, я, сам того не відаючи, зіткнувся з повірником Смерті.

Надворі дощило, я сидів із книжкою в руках на котрійсь із задніх лав старезного вагона, що з гуркотом і стогоном мчав від одної безлюдної зупинки, всіяної конфеті жужитих квітків, до іншої.

Тільки я, та великий рипучий дерев'яний вагон, та вагоновод попереду, що орудував мідною рукояткою швидкості, попускав гальма і, коли треба, давав різкий сигнал.

Та ще чоловік у проході позад мене, що якимсь чином з'явився у вагоні, а я того й не помітив.

Зрештою я відчув його присутність, бо він усе хитався та хитався з боку в бік, уже довгенько стоячи там, так наче не знав, де сісти: перед ним було сорок вільних місць, і належало спинити вибір на одному, а це серед такої опівнічної пустки річ нелегка. Та кінець кінцем я почув, як чоловік сів, і зрозумів, що він просто позаду, бо на мене війнуло його духом, як ото віє від берега духом припливу. Від чоловіка тхнуло заношеним одягом, а ще дужче — надміром спиртного, випитого за короткий час.

Я не озирався, бо давно уже знав, що це тільки заохочує до балачки. Приплющивши очі, я тримав голову дуже рівно. Та все було марно.

— О-ох, — простогнав чоловік.

Я відчув, як він нахилився вперед на своєму сидінні, і моєї потилиці торкнувся його гарячий віддих. Я сперся руками на коліна й пригнувся.

— О-ох, — простогнав він знову, ще гучніше.

Здавалося, хтось падає зі скелі й кличе на допомогу чи заплив ген у море й гукає, аби його помітили.

— О-о-ох!..

Надворі вже лило мов із відра, великий червоний трамвай мчав через опівнічні луки, а дощ усе періщив у шиби, змиваючи навколишній краєвид. Ми пропливли крізь Калвер-Сіті, навіть не побачивши його кіностудій, і помчали далі; великий вагон шарпався на стиках, підлога потріскувала, порожні лави рипіли, і він раз у раз озивався пронизливим сигналом.

Ззаду на мене повіяло гидотним смородом, і невидимий попутник вигукнув:

— Смерть!..

Сигнал трамвая заглушив його, і він мусив почати спочатку.

— Смерть...

І знову сигнал.

— Смерть, — промовив чоловік позаду мене, — діло самотнє.

Мені здавалося, що він ось-ось заплаче.

Не повертаючи голови, я втупив очі у передню шибу, в яку, зблискуючи проти світла, періщив дощ. Трамвай сповільнив швидкість. Чоловік позаду розлючено підвівся, так наче ладен був накинутись на мене, якщо я й тепер удам, нібито нічого не чув, і не обернуся. Він хотів, аби я побачив його. Хотів утягти мене в якусь свою скруту. Я вже відчував, як його руки поривалися до мене, тільки не міг угадати, стиснуті вони в кулаки чи розчепірені, мов пазури, наготувалися бити мене чи душити. Я вп'явся пальцями у спинку передньої лави. Наді мною гримнув його голос:

— О смерть!..

Трамвай загальмував і почав зупинятися.

«Ну, кажи ж далі, — подумав я, — докінчуй!»

—...То діло самотнє! — промовив він жаским шепотом і подався геть.

Я почув, як відчинилися задні двері. Йй аж тоді обернувся.

У вагоні нікого не було. Невідомий зник разом зі своєю панахидою. Я почув, як надворі на доріжці зашурхотіла жорства.

Коли грюкнули, зачинаючись, двері вагона, той невидимий чоловік продовжував бурмотіти щось сам до себе. Я й тепер чув за вікном його голос. Щось там про домовину. Щось про домовину. І про самотність.

Трамвай сіпнувся й із гуркотом покотився далі крізь грозу.

Я підняв шибку, висунувся надвір і втупив погляд назад, у просякнуту дощем темряву.

Та якби там було навіть ціле місто, чи багато людей, чи бодай одна людина зі своїм гірким смутком, я б однаково нічого не побачив і не почув.

Трамвай мчав до моря.

А мене охопило жажливе відчуття, ніби він отак, на повній швидкості, і вженеться у глибочинь.

Я рвучко спустив шибку і, весь тремтячи, сів на місце.

Усю решту дороги я мусив твердити собі: «Тобі всього двадцять сім, і ти непитуший». Одначе...

Тієї ночі я таки випив.

Тут, аж на самісінькому краю континенту, де колись зупинилися валки кінних фургонів, а з ними і люди, я знайшов останню незачинену пивничку, де не було нікого, крім власника, що залюблено дивився на екран телевізора, де по нічному каналу крутили «За мною, Кессіді!».

— Подвійну порцію горілки, будь ласка.

Я не впізнав власного голосу. Навіщо мені було пити горілку? Задля хоробрості, щоб зателефонувати своїй дівчині Пег за дві тисячі миль, аж до Мехіко? Аби сказати їй, що я живий-здоровий? Але ж зі мною таки нічого не сталося, хіба не правда?

Нічого особливого, крім того, що я їхав нічним трамваем під холодним дощем і чийсь жаский голос позад мене промовив сповнені загрози слова. Але тепер я боявся повернутись до свого найманого помешкання й лягти в ліжко, де було порожньо, мов у холодильнику на покинутій оклахомській фермі, господарі якої подалися на пошуки кращої долі у західні штати.

Порожніше було хіба що на моєму рахунку Великого Американського Романіста в банку, що містився у старовинному, схожому на римський храм, будинку на самісінькому березі моря і

якого мало змити в небуття одним із найближчих економічних відпливів. Щоранку касири чекали біля берега у веслових човнах, тоді як управитель заливав очі в сусідньому барі. Та я бував у банку рідко. Із тих мізерних гонорарів, що вряди-годи перепадали мені від якогось дешевого детективного журнальчика, покласти щось у банк не випадало. Отож...

Я надпив горілки, і мене аж пересмикнуло від огиди.

— Боже, — мовив бармен. — Ви наче вперше у житті заглянули до чарки!

— Так воно і є.

— Вигляд у вас доволі кепський.

— Я й почуваюся кепсько. Вам ніколи не здається, ніби має статися щось жахливе, але ви не знаєте, що саме?

— Це називається: у страху великі очі.

Я відпив ще трохи горілки й здригнувся.

— Ні, ні. Я маю на думці щось справді жахливе, коли воно підступає до тебе ззаду...

Бармен позирнув через моє плече, так ніби побачив там привид того чоловіка з трамвая.

— Ви не привели його за собою?

— Ні.

— Тоді нічого такого тут немає.

— Але ж, — заперечив я, — він озивався до мене... той дух зла.

— Дух?

— Я не бачив його обличчя. О боже, я почуваюся ще гірше! На добраніч.

— Пити треба менше!

Та я уже був за дверима й пильно видивлявся на всі боки, чи не чатує хтось на мене. Якою дорогою піти, щоб не опинитись у темряві? Нарешті я зважився.

Й, усвідомлюючи, що зробив хибний вибір, швидко подався понад темним каналом туди, де були потоплені циркові фургони.

Як ті лев'ячі клітки потрапили на дно каналу, ніхто не знав. Ніхто, мабуть, уже не пам'ятав і того, як з'явилися самі канали посеред старого містечка, що помалу оберталося на порошок, який шурхотів ночами під дверима будинків разом із піском і потерто висохлих водоростей та тютюну із недокурків сигарет, розкиданих на всьому березі, починаючи з 1910 року.

Так чи інак, а канали ті були, і в кінці одного з них, у темно-зеленій воді, затягнутій масною плівкою нафти, лежали старезні циркові фургони з клітками, на яких уже майже облупилася біла емалева й золотиста фарба, а товсті ґрати роз'їдала іржа.

Певно, багато років тому, на початку двадцятих, ті клітки на колесах тріумфально, наче літня гроза, гуркотіли вулицями, і в них неспокійно кидалися леви, роззявляючи пащі, з яких вихоплювався гарячий м'ясний дух. Запряги білих коней тягли всю цю пишноту через Венецію та навколишні луги ще задовго до того, як МІМ 1 звела свої фальшиві фронтони й започаткувала новий різновид цирку, що вічно житиме на кінострічці.

І ось тепер рештки тих давніх кавалькад знайшли собі спочинок тут, на дні каналу. Декотрі фургони з клітками стояли у глибокій темній воді рівно, на колесах, інші завалились на бік і показувалися з-під води лише зрідка на світанку, під час відпливу, а опівночі приплив ховав їх від очей, і тоді між ґратами снувала риба. Удень туди приходили хлопчаки й витанцьовували на тих чималих покинутих островах із заліза та дерева, а іноді й залазили в клітки, шарпали за ґрати й грізно рикали.

Але тепер, глибокої ночі, коли останній трамвай помчав понад безлюдним піщаним узбережжям до свого місця призначення на півночі, чорна вода каналу хлюпотіла й усмоктувала клітки, як ото старі баби всмоктують свої беззубі щелепи.

Я простував бігцем, нахиливши голову проти дощу, аж поки він раптом не ущух. Із темряви визирнув місяць, наче величезне око, що мало стежити за мною. Тепер я ступав по дзеркалах, з яких на мене дивився той-таки місяць і хмари. Я ступав наче по небу, й отоді... отоді щось і сталося.

Звідкись іззаду раптом наринала висока припливна хвиля й безгучно покотилася між темними берегами каналу. Мабуть, десь розмило піщану перепону, і в канал линула солоня морська вода. І ось вона вже сягнула сюди. У ту мить, коли я дійшов до середини пішохідного містка, приплив мало не затопив його.

Вода із сичанням вирувала навколо старих лев'ячих кліток.

Я наддавав ходи. Тоді вхопився рукою за поруччя містка і став.

В одній із кліток за ґратами, просто піді мною, невиразно відсвічувало щось біле.

Із клітки махала чиясь рука.

Мабуть, якийсь старий приборкувач левів колись заснув і, оце щойно прокинувшись, не міг збагнути, де він.

Ось уже його рука мляво випросталась у клітці. Приборкувач остаточно прочнувся від сну.

Вода у каналі впала, а тоді знову піднялася.

І примару притисло до ґрат.

Перехилившись через поруччя, я дививсь і не міг повірити власним очам.

Але тепер та невиразна світла пляма прибрала обрисів. Уже не тільки долоня чи рука, а й усе тіло ворушилось і незграбно жестикулювало, мов величезна лялька-маріонетка, що попалася в залізну пастку.

Бліде обличчя з невидючими очима, в яких відбивалося тільки місячне світло й більш нічого, лисніло у воді, наче срібна маска.

Раптом припливна хвиля гойднулась і впала. Тіло зникло з очей.

Десь у мене в голові величезний трамвай виписав коло по іржавих рейках, завищав гальмом, сипонув іскрами й зі скреготом зупинився; і за кожним ривком, за кожним поштовхом, за кожним посликом якийсь невидимий чоловік випалював оті слова: «Смерть!.. діло!.. самотнє!..».

Ні, не може бути!

Приплив знов шугнув угору, мов на спіритичному сеансі, що запам'ятався мені з якоїсь іншої ночі.

І та примара знову зринула до ґрат клітки.

То був мертвий чоловік, і він хотів вибратись назовні.

Хтось страхітливо закричав.

Аж коли засвітилося з десяток вікон у будиночках над темним каналом, я збагнув, що то кричав я сам.

— Ану, відступіть, відступіть!

Над'їжджали інші машини, інші полісмени, спалахувало світло у вікнах інших осель, і з дверей виходили у халатах інші люди, ще не отямившись від сну, й приставали до мене, а я не міг прийти до тями від чогось куди гіршого, ніж сон. Ми розгублено товпилися на містку, наче гурт жалюгідних клоунів, і дивилися вниз, на наш потоплений цирк.

Я стояв, тремтів, дивився на жаску клітку й думав: ну чому я не озирнувся тоді в трамваї? Чому не подививсь на того чоловіка, що напевне уже знав про оцього мерця в цирковому фургоні?

О боже, промайнуло у мене в голові, а що, як той чоловік сам і запахав цього бідолаха в клітку?

Докази? Їх немає. Усе, що я знаю, — це оті троє слів, почуті в останньому нічному трамваї. Усе, що я знаю, — це лопотіння дощових крапель по високих дротах, яке немовби повторювало ті слова. Усе, що я знаю, — це навальна й холодна припливна хвиля, яка, наче смерть, прокотилася каналом, залила клітки й відлинула ще холодніша, ніж була перед тим.

Зі старих будиночків вийшло ще кілька химерних клоунів.

— Ну ж бо, люди, вже третя година ночі. Розходьтєся!

Знову дощило, і полісмени, ще тільки приїхавши до каналу, поглянули на мене так, ніби хотіли сказати: «І чого б ото лізти не в своє діло? Або почекав би вже до ранку, а тоді подзвонив, не називаючи себе».

Один із полісменів уже стояв на краю каналу в чорних плавках, відразливо дивлячись на воду. Тіло його давно не бачило сонячного світла й було дуже біле. Він стояв і чекав, поки припливна хвиля знову сколихне мерця й підніме у клітці. І ось за ґратами показалося примарне обличчя. Воно було таке далеке й відчужене, що аж туга брала. У грудях мені болісно стислося. Я мимоволі відступив назад, бо відчув, як до горла підкочується тугий тремтливий клубок.

Нарешті біле полісменове тіло розітнуло воду. Він пірнув.

Я вже було подумав, що він теж потонув. Дощ поливав масну поверхню каналу.

Потім полісмен виринув, уже в клітці, і, наблизивши обличчя до ґрат, хапнув ротом повітря.

Я вжахнувся, бо мені здалось, ніби то вплив мрець, востаннє намагаючись удихнути в себе ковток життя.

Та за хвилю я побачив, як живий плавець вибирається з дальшого кінця клітки, тягнучи за собою довгу примарну річ, схожу на жалобну гірлянду зі збляклих водоростей.

Хтось голосив за померлим. Милий боже, майнула в мене думка, та невже це я?!

Тим часом тіло вже витягли на берег каналу, і полісмен-плавець витирався рушником. На патрульних машинах зблискували мигавки. Три полісмени, нахилившись над тілом, присвічували на нього ліхтариками й стиха перемовлялися.

— Я б сказав, усього кілька годин тому...

— Де слідчий?

— Він вимкнув удома телефон. Том поїхав по нього.

— Чи є гаманець... якесь посвідчення?

— Анічогісінько. Мабуть, приїжджий.

— Ні, не приїжджий, — озвався я і замовк.

— Ви його знаєте?

— Ні.

— То чого ж...

— Чого я так побиваюся? Та того... Він же мертвий, навіки. О боже! І це я його знайшов...

У мой пам'яті нараз зринув спогад.

Кілька років тому, йдучи вулицею ясного літнього дня, я повернув за ріг і раптом побачив чоловіка, на якого щойно наїхала машина. Водій саме вискочив з кабіни й нахилився над тілом. Я ступив був уперед, тоді зупинився.

На тротуарі біля мого черевика лежало щось рожеве.

Мені пригадалися заспиртовані наочні посібники зі шкільної лабораторії, і я збагнув, що воно таке. То був шматочок людського мозку.

Якась незнайома жінка зупинилася поруч і довго дивилась на розпростерте під машиною тіло. А тоді раптом зробила таке, чого, певне, й сама від себе не чекала. Вона підійшла і повільно вклякла біля трупа. Потім, лагідно доторкнувшись до нього, злегенька поплескала по плечі, немовби хотіла сказати: «Ну, ну, нічого страшного, ну ж бо...»

— Його... вбили? — почув я власний голос.

Полісмен обернувся до мене.

— Чому ви так подумали?

— А як би ж він... як би він потрапив у ту клітку... під водою... коли б хтось не... запхав його туди?

Знову спалахнув промінь ліхтарика й торкнувся мого обличчя, немов рука лікаря, що шукає симптомів хвороби.

— Це ви подзвонили до поліції?

— Ні, — моїм тілом перебіг дроз. — Я тільки страшенно закричав і збудив людей, що мешкають поблизу.

— Гей, — пошепки мовив хтось.

Детектив у цивільному, невеличкий на зріст, лисуватий, стоячи навколішки біля тіла потопельника, вивертав кишені його піджака. Із них випадала збита у жмутки й кавалочки біла маса, схожа на мокрі пластівці снігу чи на пап'є-маше.

— Що воно в біса таке? — спитав хтось.

«Я знаю», — подумав я, але нічого не сказав.

Руки мої тремтіли. Я нахилився поряд із детективом і почав підбирати з землі ті мокрі паперові жмутки. А детектив уже вивертав інші кишені, де була така сама маса. Я затиснув у руці те, що підібрав, і, випростуючись, засунув собі до кишені. І в цю мить детектив звів на мене очі.

— Ви ж геть змокли, — сказав він. — Назвіть своє прізвище та адресу отому полісменові й ідіть додому. Обсушіться.

Знову дощило, і мене кидало в дроз. Я повернувся, продиктував полісменові своє ім'я та адресу й швидко подався до своєї оселі.

Та не пройшов і кварталу, як мене наздогнала машина й загальмувала поряд. Дверцята відчинилися, і невеличкий лисуватий детектив глипнув на мене.

— О боже, ну й вигляд у вас! — мовив він.

— Мені вже про це казали, з пів години тому.

— Сідайте у машину.

— Та мені ще тільки квартал...

— Сідайте!

Весь тремтячи, я заліз у машину, і детектив довів мене до мого вбогого, схожого на коробку від крекерів помешкання, яке я наймав за тридцять доларів на місяць. Вилязючи з машини, я мало не впав — так мене трусило.

— Крамлі, — відрекомендувався детектив. — Елмо Крамлі. Подзвоніть мені, коли здогадаєтесь, що то за паперова каша, яку ви сховали до кишені.

Я винувато здригнувся. Рука моя потяглася до тієї кишені, і я кивнув головою.

— Неодмінно.

— І нема чого так побиватися й розкисати, — сказав Крамлі. — Він же був ніхто... — і вмовк, засоромившись власних слів, а тоді нахилив голову, щоб увімкнути швидкість.

— А мені чомусь здається, що він хтось, — мовив я. — Коли пригадаю, хто, я вам подзвоню.

Я стояв, мов заляклий. Мене страшило, чи не станеться ще чогось жажливішого. Коли я відімкну свої двері, чи не затоплять і мене чорні води каналу?

— Біжіть! — й Елмо Крамлі захряснув дверцята машини.

І ось уже тільки два червоні вогники видно крізь зливу, що вперіщила з новою силою, аж я мусив приплющити повіки.

Послухайся детектива, подумав я.

Біжи!

Мене вже так тіпало, що я ледве втрапив ключем у замкову шпарину.

Доц сипонув мені вслід, аж за поріг.

За порогом на мене чекала порожня кімната шість на шість метрів, із пролежаною канапою, книжковою шафою з майже вільними полицями, де стояло лише чотирнадцять книжок, м'яким кріслом, купленим на дешевому розпродажу, нефарбованим сосновим письмовим столом та величезною, як піаніно, давно не мащеною друкарською машинкою «Ундервуд-стандарт» зразка 1934 року, що стукотіла, наче дерев'яні черевики об голу підлогу.

У машинці вичікувально стримів аркуш паперу. У дерев'яній скриньці збоку зберігався мій літературний дорожок, увесь в одному

стосику. Там були примірники «Десятицентового детективу», «Детективних історій» та «Чорної маски» — кожен із тих журнальчиків платив по тридцять-сорок доларів за оповідання. З другого боку стояла ще одна скринька, призначена для рукописів. У ній біліла одна-однісінька сторінка книжки, що її я ніяк не міг розпочати.

РОМАН БЕЗ НАЗВИ.

А нижче — моє ім'я та прізвище. І дата: 1 липня 1949 р.

Цебто три місяці тому.

Я здригнувся, зняв із себе мокрий одяг, витерся рушником, загорнувся у халат і, повернувшись до столу, знову втупив у нього очі.

Тоді доторкнувся до машинки, розмірковуючи, ким вона мені доводиться: втраченим другом чи зрадливою коханкою.

Ще кілька тижнів тому вона видавала звуки, що нагадували мені голос музи. А тепер я все частіше сидів перед цією бісовою машинерією так, наче мені відтяли пальці. Три чи чотири рази на день я сідав до столу й мучився творчими потугами. І нічого не виходило. А коли й виходило, то незмінно летіло на підлогу, зібгане у жмутки, які я щовечора вимітав геть. Я немовби брів через оту безкраю аризонську пустелю, відому під назвою Сухі Піски.

Великою мірою це спричинялося тим, що Пег була так далеко, аж у тих мексиканських підземних печерах із муміями, і я почувався самотнім, і що у Венеції ось уже три місяці не прозирило сонце — весь час стояв туман, потім починалася мжичка, потім дощ, а потім знову мжичка й туман. Щовечора, лягаючи спати, я вгортався у холодне бавовняне укривало, а на світанку розгортався, неначе весь обліплений пліснявою. І щоранку подушка моя була волога від сліз, але я вже не міг пригадати, що ж таке сумне мені снилося.

• • •

Рей Бредбері. Смерть — діло самотнє: роман — ознайомчий фрагмент

Далі — у повній книжці «Смерть — діло самотнє: роман».
nashaknyga.com.ua